

Л.І. Дідковська

Психологічні особливості копінг-стратегій підлітків із різним соціально-психологічним статусом у класі

Л.І.Дідковська. Психологічні особливості копінг-стратегій підлітків із різним соціально-психологічним статусом у класі. У статті здійснено теоретичний огляд сучасних підходів до розуміння поняття «копінгу» у психології, стратегій копіngu та їх особливостей у підлітковому віці. Представлено результати емпіричного дослідження особливостей копінг-стратегій підлітків у зв'язку із їхнім соціально-психологічним статусом у класі, рівнем розвитку комунікативних та організаторських схильностей і типом сприйняття класного колективу. Виявлено, що для досліджуваних підлітків із високим соціально-психологічним статусом у класі притаманні найвищі показники схильності до таких стратегій копіngu як конфронтаційний копінг, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, планування вирішення проблеми. За результатами емпіричного дослідження надано рекомендації по роботі шкільного психолога із учнями-підлітками.

Ключові слова: копінг-стратегії, підлітковий вік, соціально-психологічний статус підлітка у класі, організаторські та комунікативні схильності, типи ставлення до класу.

Л.И. Дидковская. Психологические особенности копинг-стратегий подростков с разным социально-психологическим статусом в классе. В статье представлен теоретический обзор современных подходов к пониманию понятия «копинга» в психологии, стратегий копинга и их особенностей в подростковом возрасте. Представлены результаты эмпирического исследования особенностей копинг-стратегий подростков в связи с их социально-психологическим статусом в классе, уровнем развития коммуникативных и организаторских склонностей и типом восприятия классного коллектива. Выявлено, что для исследуемых подростков с высоким социально-психологическим статусом в классе присущи высокие показатели склонности к таким стратегиям копинга как конфронтационный копинг, самоконтроль, поиск социальной поддержки, планирование решения проблемы. По результатам эмпирического исследования даны рекомендации по работе школьного психолога с учениками-подростками.

Ключевые слова: копинг-стратегии, подростковый возраст, социально-психологический статус подростка в классе, организаторские и коммуникативные склонности, типы отношения к классному коллективу.

Постановка проблеми. У підлітковому віці будь-які життєві стресові ситуації можуть мати негативний вплив на розвиток особистості підлітка. Часто підлітки використовують неадаптивні стратегії копіngu, що негативно впливає на їхній актуальний стан і може мати негативний вплив на адаптивні можливості і в дорослому віці. Оскільки соціальне оточення в даному віковому періоді відіграє важливу роль у розвитку особистості, то логічним буде припущення, що особливості становища підлітка в офіційній та неофіційній підсистемах класу, його соціально-психологічний статус у класному колективі певним чином будуть пов'язані із схильностями до використання тих чи інших стратегій подолання складних життєвих ситуацій. Хоча проблемі копіngu та його особливостям у підлітковому віці у психології присвячена значна кількість досліджень (Р.Лазарус, Р.Уїлс, Дж.Келлі, В.Неймарк), аспект зв'язку схильності до використання різних стратегій копіngu із соціально-психологічним статусом підлітка у класі залишається не дослідженим.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Поняття «копінг» введено у науковий обіг в 20-х роках ХХ ст. американським вченим Л.Мерфі. Він визначає копінг як прагнення індивіда до вирішення певної проблеми. К. Хорні визначала копінг як можливість впоратися із загрозою і тривожним станом. Вона виділяє гнучкість/ригідність стратегії поведінки як індикатор душевного здоров'я і психічної адаптації. Американський психолог Абрахам Маслоу дає наступне визначення копіngu: це когнітивні та поведінкові спроби впоратись із специфічними зовнішніми або/та внутрішніми вимогами, які постійно змінюються та оцінюються як напруга або перевищують можливості людини впоратись із ними [3, с.65].

Можемо виділити чотири основні напрямки вивчення проблеми копіngu в зарубіжній психології. Так, представники першого підходу (Allgood, Brim, Nyos, Holms та інші) вважають, що контекст складної життєвої ситуації, в яку потрапляє людина, має значний вплив на стиль поведінки людини в цій ситуації, тобто на її копінг-стратегії. Дослідники цього напрямку дотримуються думки, що механізми подолання можуть змінюватись у людини впродовж усього її життя і, навіть більше того, вони можуть бути різними в залежності від того, в якій сфері життя виникла складна ситуація, із якою людині потрібно впоратись [4, с.25].

Представники другого підходу, який умовно можна назвати неопсихоаналітичним, вважають, що копінг – це его-проце-

си, спрямовані на продуктивну адаптацію індивіда до складних життєвих ситуацій. Так би мовити підґрунтям для функціонування копінг-процесів є когнітивні, соціальні, моральні та мотиваційні структури особистості. Якщо індивід не має ресурсів для адекватного активного подолання проблеми, на допомогу приходять захисні механізми, які в даній ситуації виступають у ролі пасивної адаптації. Щоправда, захисні механізми у контексті подолання життєвих труднощів є досить ригідними та дезадаптивними способами вирішення проблем та перешкоджають адекватній орієнтації людини в реальній дійсності. Загалом можна сказати, що і копінг, і захист функціонують на підставі однакових его-процесів, але є різноспрямованими механізмами вирішення проблем [5, с.128-130].

У третьому підході акцент робиться на особистісних детермінантах вибору для подолання складних обставин тих чи інших копінг-стратегій [1, с.130]. Найважливішими такими детермінантами, на думку дослідників цього напрямку (Costa, McCrae, Dye та інші), є: вік, статево-рольові особливості, соціальне оточення, приналежність до малого та великого соціуму (тобто до етнічної групи та соціального прошарку), прийняття соціального досвіду, набутого у різних сферах життя. Відповідно до цього підходу можна виділити такі основні види копіngu:

- копінг, націлений на оцінку – подолання стресу, що включає в себе спробу визначити значення ситуації і ввести в дію певні стратегії (наприклад, логічний аналіз, когнітивну переоцінку тощо);
- копінг, націлений на проблему – подолання стресу, що має на меті модифікацію, зменшення або усунення джерела стресу;
- копінг, націлений на емоції – подолання стресу, що включає в себе когнітивні, поведінкові зусилля, за допомогою яких людина намагається зменшити емоційну напругу та підтримати афективну рівновагу [3, с.58-63].

У четвертому підході підкреслюється роль когнітивних конструктів, які зумовлюють особливості реагування на життєві негаразди, труднощі та способи їх подолання. Представниками цього підходу (Лазарус, Фолкман та інші) копінг визначається як цілеспрямована соціальна поведінка, що дозволяє людині впоратися з важкою життєвою ситуацією способами, адекватними особистісним особливостям і ситуації, через усвідомлені стратегії дій [7; 8].

Однією із характерних особливостей копінг-поведінки у підлітків є те, що індивідуальний стиль боротьби зі стресом у них ще не сформований. По-перше, це означає, що підліток може бути досить непередбачуваним у виборі стратегії реагування та поведінки у складній стресовій ситуації, навіть якщо ми знаємо, як саме він реагував на такі або схожі ситуації раніше [2, с.145].

По-друге, це може означати, що підліток є відкритим до використання більшої кількості різноманітних стратегій копіngu, ніж дорослі, хоча, з іншого боку, це також може означати і те, що підліток буде якраз дуже ригідним у використанні якоїсь стратегії, але це, швидше за все, буде зумовлено незнанням підлітка про те, що діяти можна якось по-іншому.

По-третє, несформованість стилю поведінки у стресовій ситуації може призвести до того, що використані підлітком стратегії, які в класичному розумінні є неадаптивними, але які в його ситуації були все-таки ефективними, може призвести до закріплення таких стратегій в арсеналі підлітка як переважаючих. А це в подальшому може мати негативний вплив на адаптивність людини навіть і у дорослому житті [6, с.25].

Мета статті – на основі результатів проведеного емпіричного дослідження продемонструвати особливості копінг-стратегій підлітків із різним соціально-психологічним статусом у класі. Для реалізації поставленої мети передбачалось виконання таких завдань як: теоретичний аналіз підходів до вивчення копінг-поведінки, стратегій копіngu, їх особливостей у підлітковому віці у психології; емпірично дослідити особливості схильності до використання різних стратегій копіngu у підлітків; виявити особливості взаємозв'язку у підлітків між схильністю до використання різних стратегій копіngu та типом сприйняття класного колективу, їх соціально-психологічним статусом у класі та рівнем розвитку комунікативних і організаторських схильностей.

Виклад основного матеріалу статті. У дослідженні взяли участь 64 підлітки (14-15 років). Досліджувані – учні 9-х класів. Для дослідження було використано наступні методики. Методика оцінки стосунків підлітка із класом. Вона дозволяє виявити три можливих типи сприйняття індивідом групи – індивідуалістичний, прагматичний та колективістичний. Копінг-тест Р.Лазаруса – методика, призначена для визначення копінг-механізмів, способів подолання труднощів у різних сферах психічної діяльності, копінг-стратегій. Методика дозволяє визначити, наскільки часто досліджуваний використовує у скрутних жит-

тевих ситуаціях такі стилі адаптивної поведінки: конфронтаційний копінг, дистанціювання, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, прийняття відповідальності, втеча-уникнення, планування вирішення проблеми, позитивна переоцінка.

Методика КОС В.В.Сінявського та Б.А.Федоришина (діагностика комунікативних та організаторських схильностей) – призначена для діагностики рівня вираженості комунікативних та організаторських схильностей підлітків. Соціометрична анкета «Соціум» В.О.Киричука складається із чотирьох питань, відповідаючи на які, підліткам пропонується обрати декількох своїх однокласників (кількість обраних однокласників необмежена). Дозволяє визначити офіційний та неофіційний статус підлітків у класі.

Для статистичного опрацювання даних було використано кореляційний аналіз (лінійна кореляція за Пірсоном), кластерний та порівняльний дисперсійний аналіз (ANOVA), реалізовані у програмі STATISTICA.

У ході проведення дослідження виявлено, що переважно для досліджуваних нами підлітків характерні низькі показники схильності до таких стратегій копіngu: самоконтроль, прийняття відповідальності та планування вирішення проблеми; середні показники схильності до використання конфронтаційного копіngu та позитивної переоцінки як стратегій копіngu; високі показники схильності до таких стратегій копіngu як дистанціювання, пошук соціальної підтримки та втеча/уникнення (Рис. 1).

Для них переважно характерними є спроби відмежувати себе від проблеми, можливо, навіть і забути про неї, втекти чи уникнути її вирішення. Також у складних життєвих ситуаціях підлітки виявляють схильність до того, аби спрямовувати свої зусилля на пошук у своєму соціальному оточенні підтримки та допомоги різного роду: інформаційної, емоційної, матеріальної тощо.

За результатами проведеного кластерного аналізу ми змогли виділити три групи досліджуваних – із високим, середнім та низьким соціально-психологічним статусом. Так, серед досліджуваних нами підлітків 35% мають високий, 45% середній, а 20% низький соціально-психологічний статус.

При порівнянні досліджуваних підлітків із різним соціально-психологічним статусом (порівняльний дисперсійний аналіз ANOVA при $p < 0,01$) виявлено наступні статистично значимі відмінності (Рис. 2).

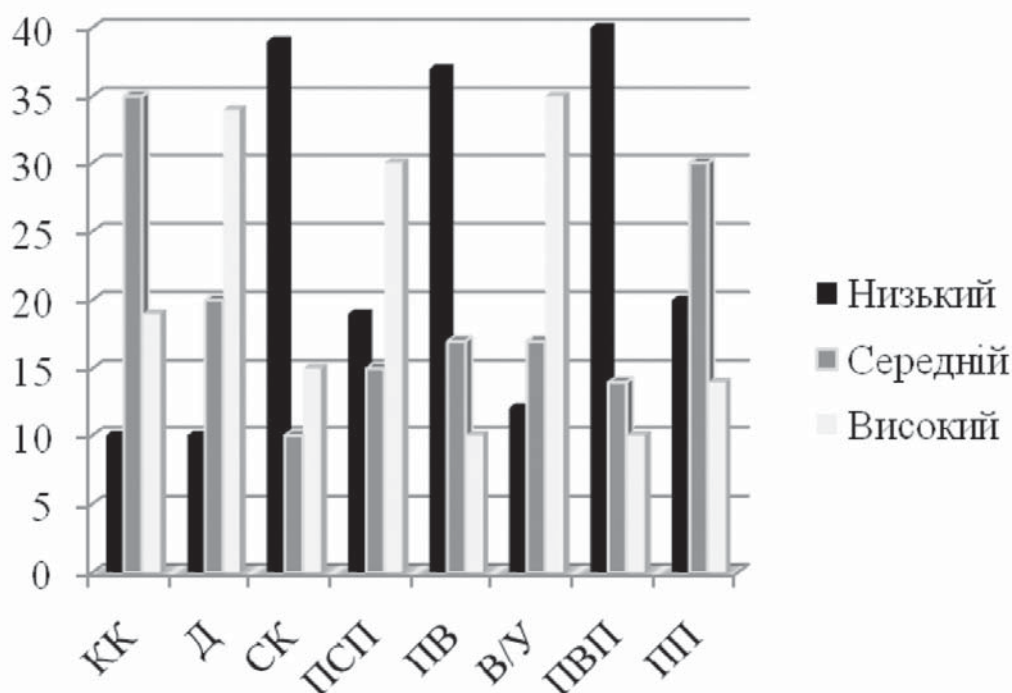

Рис. 1. Особливості копінг-стратегій у досліджуваних підлітків: КК – конфронтаційний копінг; Д – дистанціювання; СК – самоконтроль; ПСП – пошук соціальної підтримки; ПВ – прийняття відповідальності; В/У – втеча/уникнення; ПВП – планування вирішення проблеми; ПП – позитивна переоцінка

Для підлітків із високим соціально-психологічним статусом притаманні найвищі серед усіх досліджуваних показники за шкалами офіційного ($M_B=0,28$, $M_C=0,07$, $M_H=0,02$) та неофіційного статусу ($M_B=1,46$, $M_C=1,05$, $M_H=0,27$), конфронтаційного копінгу ($M_B=2,57$, $M_C=1,96$, $M_H=1,64$), самоконтролю ($M_B=3,78$, $M_C=2,74$, $M_H=1,47$), пошуку соціальної підтримки ($M_B=3,78$, $M_C=2,17$, $M_H=1,05$) та планування вирішення проблеми ($M_B=3,47$, $M_C=2,07$, $M_H=1,05$). Також для цих підлітків притаманні вищі показники за шкалами організаторських ($M=3,94$) та комунікативних ($M=3,94$) схильностей, ніж для підлітків із середнім ($M=2,53$ та $M=3,00$ відповідно) та низьким ($M=1,94$ та $M=2,70$ відповідно) соціально-психологічним статусом.

Так, підлітки із високим соціально-психологічним статусом характеризуються найбільшою серед усіх досліджуваних підлітків схильністю до того, аби чинити агресивні зусилля для зміни складної життєвої ситуації, в якій вони опинились, до того, аби проявляти неприязнь та гнів стосовно того, що створило проблему.

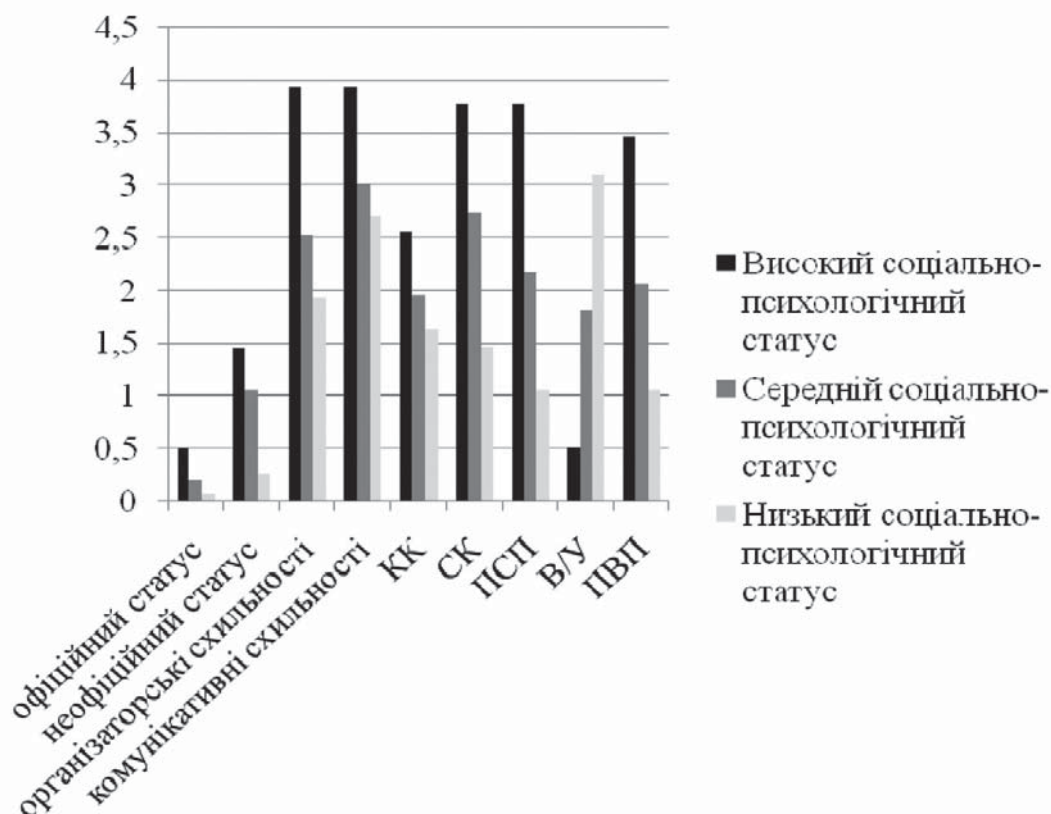

Рис. 2. Статистично значимі відмінності між досліджуваними підлітками із різним соціально-психологічним статусом КК – конфронтаційний копінг; СК – самоконтроль; ПСП – пошук соціальної підтримки; В/У – втеча/уникнення; ПВП – планування вирішення проблеми

З іншого боку, вони виявляють і найбільшу схильність до того, аби регулювати власні почуття, переживання та емоції, які виникають у зв'язку із складними життєвими ситуаціями, в які вони потрапляють. Вони більшою мірою схильні контролювати і власні дії, виробляти план дій та слідувати йому для того, щоб подолати стресову ситуацію.

Потрапивши у складну життєву ситуацію, ці підлітки виявляють найбільшу схильність до того, аби намагались знайти у своєму соціальному оточенні підтримку та допомогу різного роду: інформаційну, емоційну, матеріальну тощо. Ці підлітки не губляться у новій обстановці, вони швидко знаходять нових друзів. Для них притаманним є постійне прагнення розширити коло своїх знайомств. Також вони схильні до того, аби займались громадською діяльністю, допомагати своїм близьким та рідним людям, друзям. Вони більшою мірою схильні до того, аби виявляли ініціативу у спілкуванні, із задоволенням беруть участь в

організації громадських заходів, здатні приймати самостійні рішення у важкій ситуації. Навіть можна сказати, що вони відчують потребу у комунікативній та організаторській діяльності й активно прагнуть до неї, з легкістю можуть внести пожвавлення у незнайому компанію.

Натомість для підлітків із низьким соціально-психологічним статусом притаманні найвищі серед усіх досліджуваних показники за шкалою втечі/уникнення ($M_b=0,52$, $M_c=1,82$, $M_n=3,11$). Відтак, це свідчить про те, що їм властиві думки, поведінкові зусилля, спрямовані на втечу від проблемної ситуації або на її уникнення, намагання уникнути вирішення проблем.

Вони не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто у нових компаніях, надають перевагу проводити час наодинці. Ці підлітки виявляють більшу схильність до того, аби обмежувати свої знайомства, вони відчують труднощі у встановленні контактів з людьми і у виступах перед аудиторією, погано орієнтуються у незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи. У багатьох справах вони намагаються уникати прояву самостійних рішень та ініціативи. Варто зазначити, що потенціал їх схильностей не вирізняється високою стійкістю.

За результатами проведеного кореляційного аналізу (за критерієм Пірсона при $p<0,01$) виявлено, що у підлітків із високим соціально-психологічним статусом показники за шкалою офіційного статусу у класі прямо корелюють із показниками за шкалами планування вирішення проблеми ($r=0,63$) та прийняття відповідальності ($r=0,52$). Бачимо, що у цих підлітків високі показники офіційного статусу у класі тобто високе становище в офіційній підсистемі у класному колективі пов'язані із високими показниками схильності до використання таких стратегій копіngu як планування вирішення проблеми (тобто розроблення детального плану дій та намагання слідувати йому для того, аби вирішити проблемну ситуацію, в якій опинився підліток) та прийняття відповідальності (визнання власної ролі як у виникненні складної життєвої ситуації, так і у її вирішенні).

Також у цих підлітків показники за шкалою пошуку соціальної підтримки прямо корелюють із показниками за шкалами неофіційного статусу у класі ($r=0,58$) та комунікативних схильностей ($r=0,73$), а показники за шкалою організаторських схильностей прямо корелюють із показниками за шкалою планування вирішення проблеми ($r=0,51$). Це свідчить про те, що у

підлітків із високим соціально-психологічним статусом високий неофіційний статус (тобто високе становище учня в підсистемі неофіційного спілкування – емоційно-психологічних контактів) пов'язаний із високим рівнем схильності до намагання у складній життєвій ситуації знайти у своєму оточуючому середовищі ресурси та підтримку різного роду (наприклад, матеріальні, емоційні, інформаційні тощо) для того, аби впоратись із назрілими проблемами, з якими вони зіткнулись. Також схильність до такої поведінки у скрутних ситуаціях пов'язана із високим рівнем розвитку організаторських та комунікативних схильностей.

У підлітків із середнім рівнем соціально-психологічного статусу у класі показники за шкалою втечі/уникнення обернено корелюють із показниками за шкалами офіційного ($r=-0,64$), неофіційного ($r=-0,68$) статусу та комунікативних схильностей ($r=-0,47$). Також у цих досліджуваних показники за шкалою індивідуалістичного типу ставлення до класу прямо корелюють із показниками за шкалою самоконтролю ($r=0,75$). Так, це свідчить про те, що у підлітків із середнім соціально-психологічним статусом у класі середні показники офіційного та неофіційного статусу (становище учня в офіційній та неофіційній (емоційно-психологічні контакти) підсистемах класу) пов'язані із середнім рівнем схильності до того, аби уникати вирішення проблем, спрямовувати свої зусилля на те, щоб втекти від складної ситуації тощо.

Натомість із високим рівнем схильності до сприйняття групи як перешкоди своїй діяльності, що може проявлятися в ухиленні від спільних форм діяльності, в обмеженні контактів, в наданні переваги індивідуальній роботі у цих підлітків пов'язані із високим рівнем схильності до намагання контролювати свої емоції, переживання та дії у складних життєвих ситуаціях.

У досліджуваних підлітків із низьким соціально-психологічним статусом у класі показники за шкалою офіційного статусу прямо корелюють із показниками за шкалою прийняття відповідальності ($r=0,53$), обернено корелюють із показниками за шкалою дистанціювання ($r=-0,68$). Це свідчить про те, що у цих підлітків низькі показники офіційного статусу у класі пов'язані із низьким рівнем схильності до визнання своєї ролі у виникненні проблеми, намагання не повторювати колишніх помилок, намагання вирішити проблемну ситуацію, в якій вони опинились; із високим рівнем схильності до прагнення відмежувати себе від проблеми, забути про важку життєву ситуацію тощо.

Показники за шкалою неофіційного статусу прямо корелюють із показниками за шкалами позитивної переоцінки ($r=0,62$),

прийняття відповідальності ($r=0,81$), конфронтаційного копіngu ($r=0,52$). Так, у цих підлітків низький неофіційний статус у класі пов'язаний із низьким рівнем схильності до зусиль надати позитивне значення тому, що відбувається, спроб впоратися із труднощами шляхом інтерпретації обстановки в позитивних термінах, до того, аби прикладати зусилля для зміни складної життєвої ситуації, в якій вони опинились, проявляти неприязнь та гнів стосовно того, що створило проблему.

У той же час у цих досліджуваних показники за шкалою організаторських схильностей прямо корелюють із показниками планування вирішення проблеми ($r=0,69$), а показники за шкалою колективістичного типу ставлення до класу прямо корелюють із показниками за шкалою пошуку соціальної підтримки ($r=0,45$). Це свідчить про те, що низький рівень схильності до того, аби сприймати групу як самостійну цінність, висувати на перший план проблем групи та окремих її членів, зацікавленості як в успіхах кожного члена групи зокрема, так і в успіхах групи загалом, прагнення внести свій вклад у групову діяльність, потреби у колективних формах роботи пов'язана із низьким рівнем схильності до у намагання знайти у своєму соціальному оточенні підтримку та допомогу різного роду (інформаційну, емоційну, матеріальну тощо).

Висновки. За результатами проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки. На даний час в психології не існує єдиного підходу до визначення поняття копіngu, стратегій копіngu, факторів та чинників формування схильності до використання різних стратегій поведінки у стресових ситуаціях. Так само неоднозначними є результати досліджень особливостей стратегій копіngu у підлітковому віці.

На основі результатів проведеного емпіричного дослідження можна сформулювати наступні рекомендації. Вважаємо за доцільне спрямовувати роботу практичних психологів та соціальних працівників у школі на підвищення як офіційного, так і неофіційного статусу підлітків у класному колективі. Це дасть їм можливість розширити арсенал своїх дій у стресових ситуаціях, сприятиме розвитку уміння використовувати в якості стратегій вирішення проблем пошуку соціальної підтримки та планування вирішення проблеми. Також це сприятиме тому, що підлітки рідше будуть виявляти схильність до використання дистанціювання, втечі/уникнення як провідних стратегій копіngu.

Оскільки виявлення статевих особливостей стратегій копіngu у зв'язку із соціально-психологічним статусом підлітків у класі не входило у коло завдань нашого дослідження, то у ви-

явленні таких особливостей ми вбачаємо перспективу розвитку даної теми.

Список використаних джерел

1. Бодалёв А.А. О человеке в экстремальной ситуации. Эмоциональная и интеллектуальная составляющая отношения в выборе поведения // Мир психологии. – 2002. – № 4. – С. 127-134.
2. Крюкова Т.Л. О методике диагностики стилей психологического совладания (копинга) у подростков // Психологическое здоровье и социально-психологическая поддержка детей и подростков: состояние и перспективы/ Сост. Т. Л. Крюкова и др. – Кострома, 2002. – С. 144-146.
3. Крюкова Т.Л. Основные подходы к изучению совладающего поведения в зарубежной и отечественной психологии / Т.Л. Крюкова// Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. – 2004. – №4. – С. 58-68.
4. Нартова-Бочавер С.К. «Coping behavior» в системе понятий психологии личности / С.К. Нартова-Бочавер// Психологический журнал, 1997. – Т.18. – № 5. – С. 20-30.
5. Психология совладающего поведения: материалы Междунар. науч.-практ. конф./отв. ред.: Е.А. Сергиенко, Т.Л. Крюкова. – Кострома: КГУ им. Н.А. Некрасова, 2007. – 426 с.
6. Coping with Negative Life Events / Ed. C. Snyder, C. Ford. N.Y., – London: Plenum Press, 1987. – P.21-50.
7. Lazarus R., Folkman S. Manual for Ways of Coping Questionnaire. – Palo Alto, CA, 1988. – P.12-40.
8. Lazarus R., Folkman S. Stress, Appraisal and Coping. – N.Y., 1984. – P.40-55.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Bodalev A.A. O cheloveke v ekstremal'noj situacii. Emocional'naja i intellektual'naja sostavljajushhaja otnoshenija v vybore povedenija // Mir psihologii, 2002. – № 4. – S. 127-134.
2. Krjukova T.L. O metodike diagnostiki stilej psihologicheskogo sovladanija (kopinga) u podrostkov // Psihologicheskoe zdorov'e i social'no-psihologicheskaja podderzhka detej i podrostkov: sostojanie i perspektivy/ Sost. T. L. Krjukova i dr. – Kostroma, 2002. – S. 144-146.
3. Krjukova T.L. Osnovnye podhody k izucheniju sovladajushhego povedenija v zarubezhnoj i otechestvennoj psihologii / T.L. Krjukova/ Vestnik KGU im. N.A. Nekrasova. – 2004. – №4. – S. 58-68.

4. Nartova-Bochaver S.K. «Coping behavior» v sisteme ponjatij psihologii lichnosti / S.K. Nartova-Bochaver // Psihologicheskij zhurnal. – 1997. – T.18. – № 5. – S. 20-30.
5. Psihologija sovladajushhego povedenija: materialy Mezhdunar. nauch.-prakt. konf./otv. red.: E.A. Sergienko, T.L. Krjukova. – Kostroma: KGU im. N.A. Nekrasova, 2007. – 426 s.
6. Coping with Negative Life Events / Ed. C. Snyder, C. Ford. N.Y., – London: Plenum Press, 1987. – P.21-50.
7. Lazarus R., Folkman S. Manual for Ways of Coping Questionnaire. – Palo Alto, CA, 1988. – P.12-40.
8. Lazarus R., Folkman S. Stress, Appraisal and Coping. – N.Y., 1984. – P.40-55.

L.I.Didkovska. Psychological characteristics of coping strategies in adolescence with different social and psychological status in the classroom. The article presents a theoretical overview of the current approaches to understanding of the concept «coping» in psychology, coping strategies and their characteristics in adolescence. The results of empirical research of adolescent coping strategies' features as they are exhibited in relation to their social and psychological status in the classroom, the level of communication, organizational habits and perceptions of class group types (individualistic, collectivist and pragmatic). We found that the studied teens mainly have low indicators of using coping strategies such as self-control, decision accountability and planning to solve the problem. There is an average propensity to use confrontational coping and positive exaggeration as coping strategies. At the same time there were quite high levels of stability to coping strategies such as distancing, finding social support and escape/avoidance. Also we have found that the studied adolescents with high social and psychological status in the class are associated with the highest levels of inclination toward coping strategies such as confrontational coping, self-control, finding social support, and problem solution planning. On the other hand, adolescents with a low social and psychological status in class are characterised by a very pronounced tendency toward the «Escape - avoidance» coping strategy. A number of recommendations for school psychologists working with teenage students were provided based on the results of empirical research.

Key words: coping strategies, adolescence, social psychological status of adolescence in the classroom, organizational and communication inclination, attitude to class types.

Отримано: 14.12.2013 р.